

„Én követem a szabályokat, de ők nem követnek engem”

Esettanulmány a magyar mint idegen nyelv elsajátításáról

1. Bevezetés

Az esettanulmány a magyar nyelv elsajátításával foglalkozik. A tanulmány alanyául egy olyan „sikeres nyelvtanulót” választottunk, aki célnyelvi környezetben magas szinten sajátította el a nyelvet. Egy interjú és egy feladatsor megoldásának elemzésével vizsgáljuk meg a nyelvtanuló tanulási stratégiáit, motivációját és nyelvtanulási sikereinek hátterét. Az elemzés eredményei kiemelik a társas stratégiák fontosságát, aláhúzzák az integratív motiváció szerepét, és bemutatják a formális és informális tanulási környezetek szerepét a nyelvtanulásban. Az eredmények ismertetése során kitérünk a pedagógiai tanulságokra is.

2. Irodalmi áttekintés

A *sikeres nyelvtanuló* fogalmának tanulmányozása már évtizedek óta fontos szerepet játszik a nyelvpedagógiai kutatásokban. Számos, ma már klasszikusnak számító és sokszor idézett tanulmány foglalkozott a sikeres/jó nyelvtanuló jellemzőivel, tanulási stratégiáival (Naiman, Fröhlich, Stern és Todesco, 1978; Rubin, 1975; Stern, 1975), sőt néhány esettanulmány számba vette a sikertelen nyelvtanulók stratégiáit is (Vann és Abraham, 1990). A jó nyelvtanulók legfontosabb jellemvonásai között található többek között a személyes tanulási stílus megléte, toleráns hozzáállás a célnyelvi kultúrához, avagy a nyelvgyakorlásra való hajlandóság. A sikertelen nyelvtanulókkal foglalkozó esettanulmányok rámutattak arra, hogy ezek a nyelvtanulók nem szükségszerűen inaktívak, azaz számos tanulási stratégiával rendelkeznek és használják is őket. A különbség abban mutatkozik meg, hogy a sikeres nyelvtanulókkal ellentétben nem a megfelelő módon alkalmazzák a stratégiákat, és nem rendelkeznek azokkal a „felsőbb szintű” stratégiákkal, melyeket *metakognitív stratégiáknak* nevezünk (Vann és Abraham, 1990: 190–191).

Mivel egyik fő célunk a vizsgált személy által használt tanulási stratégiák feltérképezése, definiáltuk ezt a fogalmat. *Tanulási stratégiáknak* nevezzük azokat a tudatos vagy intuitív eszközöket és technikákat, melyeket a nyelvtanuló arra használ, hogy megértse, megjegyezze és előhívja az idegen nyelvi szókincset és nyelvtani szabályokat. Elemzésünk alapja Oxford (1990) kategóriarendszere, amely a tanulási stratégiákat hat fő csoportra osztja:

1. *memória-stratégiák*: segítségükkel a nyelvtanulók vissza tudnak emlékezni a tanult nyelvi elemekre;

2. *kognitív stratégiák*: segítenek a diákoknak abban, hogy megértsék az új nyelvi információt;

3. *kompenzációs stratégiák*: ezeket a nyelvtanuló azért használja, hogy kompenzálja nyelvtudásának hiányát;

4. *metakognitív stratégiák*: ahhoz kapcsolódnak, hogy a nyelvtanuló hogyan szervezi és ellenőrzi saját nyelvtanulását és nyelvhasználatát;

5. *érzelmi stratégiák*: azzal kapcsolatosak, hogy a nyelvtanuló hogyan érez a nyelv iránt;

6. *társas stratégiák*: magukba foglalják a másokkal való interakció felhasználását a nyelvelsajátítás és nyelvgyakorlás céljaira.

Az elemzésben Oxford kategóriarendszerén és a már említett jó nyelvtanuló esettanulmányokon kívül utalni fogunk a Dörnyei (1995) által leírt kommunikációs stratégiákra és Wenden (1986) interjútanulmányában közzétett eredményeire is. A magyar mint idegen nyelvi problémák elemzésénél hasznos meglátásokat kínál Giay (1997) hungarológiai cikke. Jones (1994) esettanulmánya, mely a szerző saját magyartanulását mutatja be, szintén fontos tanulságokat tartalmaz. Jones 11 hónapig „magányos nyelvtanulóként”, formális tanulás nélkül foglalkozott a magyar nyelvvel, és naplófeljegyzéseiben követte nyomon nyelvi fejlődését.

Kutatások bizonyítják, hogy a diákok és az őket tanító tanárok véleménye teljesen eltérhet egymástól a nyelvtanulók által használt tanulási stratégiákat illetően. Griffiths és Parr (2001) nagyszámú angol nyelvet tanuló diákkal végzett kutatása kimutatta, hogy a diákok leggyakrabban használt stratégiáiknak a társas és metakognitív stratégiákat értékelték, míg a tanároknál a memória- és a kognitív stratégiák szerepeltek a lista élén. A tanárok sorrendjében első helyen levő memória-stratégiák a diákok listáján az utolsó helyet foglalták el. A szerzők hangsúlyozzák annak a fontosságát, hogy a nyelvtanárok legyenek tudatában a diákok stratégiáinak és problémáiknak ezen a területen, hogy megfelelő támogatást tudjanak nyújtani számukra a stratégiák sikeres használatában.

3. Az esettanulmány alanya

Az esettanulmány egy 28 éves amerikai férfival készült, akit Timnek nevezünk. Öt éve él Magyarországon, zenei és hangtechnikai feladatokkal foglalkozik, melyeket egy stúdióban és egy keresztény gyülekezetben lát el. Az esettanulmányt megelőzően lehetőség nyílt Tim megfigyelésére különböző kommunikációs helyzetekben. Azért választottuk őt kutatási személynek, mert sikeres nyelvtanulónak tűnt, aki magas szinten sajátította el a magyar nyelvet és képes azt különböző kommunikációs helyzetekben sikeresen használni. Ezért érdemesnek tartottuk megvizsgálni Tim nyelvi motivációját, magyartanulásának hátterét és az általa használt tanulási stratégiákat.

4. A kutatási eszközök

Az esettanulmányban kvalitatív megközelítést alkalmaztunk két kutatási eszköz segítségével. Az egyik egy interjú Naimann és szerzőtársai (1978) alapján, a másik pedig egy feladatsor megoldásának elemzése, Vann és Abraham (1990) leírását követve. A feladatmegoldás során a vizsgálati személyt arra kértük, hogy gondolkodjon hangosan, mondja el, hogyan jutott el a megoldásig stb. A „gondolatsor” rögzítésével és elemzésével következtethetünk a gondolkodási folyamatra és a tanulási stratégiákra. A két eszköz eltérő természetű és más nyelvi készségeket vizsgál. Az interjúban Timet a

mindennapi nyelvhasználatáról kérdeztük, mely főként szóbeli készségeket foglal magába, míg a feladatmegoldás fókuszában elsősorban a nyelvtan és az írásbeli készségek álltak. Feltételeztük, hogy a két eszköz egymást kiegészítve releváns eredményeket nyújt majd.

4.1. Az interjú

Az interjú három fő részből állt, követve a Naiman és szerzőtársai (1978) által használt interjú szerkezetét. A beszélgetés követte az interjútervet, de lehetőség volt arra, hogy eltérjünk ettől, ha szükséges (az interjú kérdései az I. mellékletben találhatóak). Az első részben rákérdeztünk Tim magyar nyelvet megelőző nyelvtanulási tapasztalataira. A kérdések második csoportja, mely az interjú központi részének tekinthető, a magyar nyelv elsajátításával, közelebbről az interjúalany motivációjával és tanulási stratégiáival foglalkozik. Célunk volt feltérképezni a formális és informális tanulási környezet hatását a nyelvsajátításra, a társas kapcsolatok jelentőségét, illetve azt, hogy hogyan értékeli Tim saját nyelvi fejlődését.

Végül megkérdeztük Timet jövőbeli nyelvtanulási tervéről, azaz, hogy szándékában áll-e új nyelvet tanulni, és ha igen, melyik nyelvet vagy nyelveket választaná. Próbáltuk felmérni, hogy magyartanulási tapasztalatai hogyan befolyásolják ezeket a döntéseket, és milyen alapon dönti el azt, hogy melyik nyelvet szeretné elsajátítani. Az interjú angolul zajlott és körülbelül 30 percig tartott. Előzetesen Tim hozzájárult ahhoz, hogy a beszélgetést és a feladatmegoldást magnószalagra vegyük. Az interjúból vett idézeteket magyar fordításban közöljük.

4.2. Feladatmegoldás

Az esettanulmánynak ebben a részében nyelvi feladatokat adtunk Timnek, és megkértük, hogy a megoldás közben gondolkodjon hangosan. Célunk ezzel a kutatási eszközzel az volt, hogy mélyebben és „gyakorlatban” megvizsgáljuk Tim tanulási stratégiáit. A feladatsor három részből állt (lásd 2. melléklet). A feladatokat az ELTE Magyar Nyelvi Lektorátusának tanárától szereztük be, aki ismerte Timet. Konzultációnk során ezeket a feladatokat ajánlotta, mivel sokféle nyelvi készséget mérnek fel és megfelelő nyelvi szintűek Tim számára. Az első feladatban a megfelelő igekötőt kellett beírni, a másodikban az ige tranzitív vagy intranszítív alakjával kellett kiegészíteni a mondatokat, míg a harmadik feladat egy összefüggő szöveget tartalmazott, és az igék megfelelő alakjainak kiválasztása volt a feladat.

Az instrukcióban elmondtuk Timnek, hogy úgy oldhatja meg a feladatokat, ahogyan szeretné, de hangosan kell gondolkodnia a kitöltés közben. Az instrukció nem tartalmazta azt, hogy milyen nyelvet kell használni a „hangosan gondolkodás” alatt, mivel úgy gondoltuk, hogy maga a nyelvválasztás is hasznos információval szolgálhat az elemzés során. A feladatok megoldása 25–30 percig tartott. Az idézeteket eredeti formájukban, változtatások nélkül közöljük.

5. Eredmények

5.1. Más nyelvekkel való nyelvtanulási tapasztalatok

Timnek nem volt számottevő nyelvtanulási tapasztalata a magyar nyelvet megelőzően. Középiskolás korában tanult egy évig spanyolul, mivel a középiskolában választott program teljesítéséhez szükség volt egy idegen nyelvi kreditre. Lakóhelyén szinte

kizárólag angol anyanyelvűek éltek, nem volt jelentős mexikói vagy egyéb kisebbség. Mivel igen kevés gyakorlati haszna volt a spanyolnak, Tim nem érzett indíttatást arra, hogy behatóbban foglalkozzon a nyelvvel. „Mivel nem tudtam és nem volt lehetőségem használni, mindent elfelejtettem” jegyezte meg az interjúban. Bevallása szerint ma már csak néhány szót tud felidézni.

Az egyéb nyelveket illetően Tim megemlítette a németet és a románt. Többször járt Ausztriában és Romániában, és mindegyik útján megmaradt benne néhány új szó. Egyik nyelvet sem tanulta formálisan, csak hallás alapján jegyezte meg ezeket a szavakat, leírni nem is tudná őket. Németül főleg üdvözlési formákat, számokat és ételneveket tud, utóbbiakat azért, mert Magyarországon sok ételneven németül is szerepel a termék neve. A románnal kapcsolatban Tim annyit mondott, hogy „csak ráragadt.” Itt is főleg az üdvözléseket emelte ki. Ezekre a szavakra, kifejezésekre ma is emlékszik, bár ritkán használja őket.

5.2. A magyar nyelv tanulása

Tim Chicagóban kezdte magyartanulását egy magyar származású tanártól. A négy hónap alatt megszerzett tudás elegendő volt ahhoz, hogy „el ne adják,” vagyis eljátszotta a számokat, üdvözléseket és az alapvető kiejtési szabályokat. Magyarországra érkezése után két és fél évig egy magántanárhoz járt másodmagával hetente 4–6 órában, ahol megtanult folyamatosan beszélni alapvető témakörökről (étkezés, utazás), de ahogy az interjúban elmondta: „nehéz volt természetesen és folyamatosan társalognom valakivel.” Munkája azonban rákényszerítette arra, hogy meglévő tudását anyanyelvi beszélőkkel használja, mivel egy hangstúdiót vezetett, ahol olyan zenészek is megfordultak, akik nem beszéltek angolul. A célnyelvi környezet tehát a forrásnyelvi környezethez képest eltérő lehetőségeket kínált. Giay (1996) is alátámasztja ezt a megfigyelést, amikor azt írja: „A célnyelvi környezet sokkal több és változatosabb lehetőséget kínál a tanultak alkalmazására és a visszacsatolásra, mint a forrásnyelvi környezet” (p. 22).

Két és fél év magyarországi tartózkodás után Tim visszatért az Egyesült Államokba, hogy befejezze a tanulmányait. Eben az időszakban a magyar nyelvvel való kapcsolata minimális volt, csak igen ritkán nyílt lehetősége arra, hogy kint élő magyarokkal beszélgessen. A gyakorlás hiánya miatt sokat felejtett a tanultakból. Két év elmúltával visszatért Budapestre, és beiratkozott az ELTE intenzív magyar nyelvi programjára, ahol heti 16 órában tanult egy féléven keresztül haladó csoportban. Az interjúban megjegyezte, hogy tanárai szerint a tanfolyam kezdetekor ő volt a leggyengébb a csoportban, de ő fejlődött a legtöbbit. Ezt Tim annak tulajdonítja, hogy a kurzus során rengeteg dologra visszaemlékezett, azaz jelentős receptív tudást tudott aktivizálni. A kurzus óta nem tanult formális környezetben, de nyelvtudása gyarapodott és beszéde folyékonyabbá vált, bár, mint elmondta, még mindig sok hibát követ el.

5.3. Motivációs tényezők

Arra a kérdésre, hogy miért kezdett el magyarul tanulni, Tim azt válaszolta, hogy számára ez a kulturális érzékenység része volt. Mielőtt Magyarországra jött, elhatározta, hogy tudatos erőfeszítéseket fog tenni azért, hogy megtanuljon magyarul. Véleménye szerint ismerősei értékelik ezeket az erőfeszítéseket, és megérik, hogy nyelvtanulásával a magyarokhoz való pozitív hozzáállását és a szeretetét próbálja

kifejezni. Tim elmondása szerint a pozitív visszajelzések táplálják az önbizalmát és motiválják a tanulásra.

A motiváció fajtáit illetően főként az *integratív motiváció* jegyeivel találkozunk, azaz a célnyelvi kultúra iránti érdeklődéssel és pozitív hozzáállással a célnyelv anyanyelvi beszélőjéhez. Megállapíthatjuk, hogy Tim nyelvelsajátítása nem lett volna sikeres, sőt el sem kezdett volna a nyelvvel foglalkozni, ha nem lett volna olyan erős az integratív motivációja. Úgy értékeljük, hogy a motiváció más fajtái, például az *instrumentális motiváció*, kisebb szerepet játszottak a nyelvtanulásban. Ide sorolhatjuk azt, amikor munkája során a stúdióban kommunikálni akart a zenészekkel, akikkel együtt dolgozott.

5. 4. Társas kapcsolatok és a mindennapi kommunikáció

Tim az interjúban elmondta, hogy szerinte az a tény, hogy nem magyar, nem befolyásolja a társas kapcsolatait, illetve a hétköznapi kommunikációt. Megfigyelése szerint, bár néhány kommunikációs partnere rövidebb mondatokat és egyszerűbb szavakat használ, hogy megkönnyítse számára a megértést, a legtöbb magyar nem változtatja meg a beszédstílusát és a tempóját, amikor vele beszél. Átlagos beszélgetésekben ez nem okoz gondot, de bonyolultabb nyelvhasználat esetén problémát jelent. Elmondta, hogy volt néhány eset, mikor komoly beszélgetést folytatott egy magyarral. Kommunikációs partnere feltételezte, hogy mindent ért, de mivel időnként ez nem így volt, Tim úgy érezte, hogy lemaradt „egy jó kis mély, személyes beszélgetésről”, mert nem akart átváltani társalgásról egy magyarórára. Elmondása szerint egyre kevesebb hasonló eset van, mert sokat fejlődött a beszédértése. Ezek a kommunikációs nehézségek kiemelik az anyanyelvi beszélgetőpartner felelősségét és a *visszatolások* (back channelling) fontosságát.

5. 5. A formális és informális tanulási környezet szerepe

Amikor a formális és informális tanulási környezet szerepéről kérdeztük az interjúban, Tim megállapította, hogy esetében a kétféle tanulási közeg jól kiegészítette egymást. Megjegyezte: „Nagyon lusta diák vagyok, úgyhogy szükségem volt formális tanulásra.” Mivel nem erőssége az, hogy önállóan tanulja a nyelvet, nagyon hasznos volt, hogy feladatokat kapott és rá volt szorítva arra, hogy megcsinálja őket. A formális tanulás előnyének Tim egyrészt azt tartja, hogy az egyetemi kurzus jó alapot adott a későbbi kommunikációhoz. Másrészt fontos volt az is, hogy a csoportot különböző anyanyelvű diákok alkották, ezért a természetes kommunikációs eszköz a magyar nyelv volt. A kurzusvezető tanárnő csak néhány kivételes esetben beszélt angolul vagy használt szótárt, amikor a diákok teljesen „elvesztették a fonalat.” Tim tehát kiemelte a formális tanulás érdemeit, de megjegyezte, hogy nem tartja hasznosnak, ha valaki Magyarországra való érkezése után azonnal egy olyan intenzív nyelvtanfolytamon vesz részt, ahol a tanár sokat beszél angolul az egyszerűség kedvéért, és a nyelvtanuló szabadidejében továbbra is az angolt használja.

5. 6. A nyelvtanulás szakaszai

Annak érdekében, hogy megvizsgáljuk, voltak-e jól elkülöníthető szakaszok Tim nyelvfeljődésében, megkérdeztük tőle, tapasztalt-e „átöréseket” magyartanulása során. Kiderült, hogy többször volt olyan eset, amikor képes volt beépíteni a beszédébe

olyan nyelvi elemeket, melyekkel azt megelőzően hónapokig küszködött. „[...] aztán hirtelen be tudtam építeni a szerkezeteket a beszédembe. Az első év során tudtam étteremben rendelni és beszélni a vakációról – ezek a témák főleg írásbeli házi feladatokból maradtak meg. Aztán egy ponton volt egy áttörés, és képes voltam kommunikálni” (interjú, eredetileg angolul).

A fő áttörés az egyetemi kurzus után történt, ahol alaposan átvették a nyelvtant és a problémás kérdéseket. Tim elmondta, hogy sokkal mélyebb lett a rálátása a nyelvre, és javult a beszédértése is. Nemcsak a receptív tudása növekedett, mert idővel a tanultakat be is tudta építeni a beszédébe.

5. 7. Tanulási stratégiák

5.7.1. Memória-stratégiák

Ezeknek a stratégiáknak a segítségével a nyelvtanulók vissza tudnak emlékezni a tanult nyelvi elemekre. Az interjú alapján kétféle memória-stratégiát emelhetünk ki, melyeket Tim használ a nyelvelsajátítás során. Az egyik a *szavak szituációhoz kötése*, azaz hogy egyes szavakra, kifejezésekre egy bizonyos szituáció vagy kommunikációs partner előhívásával emlékszik. Ennek a stratégiának a fontosságára az érzelmi és a társas stratégiák elemzésekor visszatérünk majd. Egy másik memória-stratégia a *kulcsszavak használata*. Ez azt jelenti, hogy Tim az új szavakat egy már elsajátított (akár más nyelvből, akár a célnyelvből származó) szóhoz kötve jegyzi meg. Erre a román nyelvből hozott példát, amikor elmondta, a *Mulțumesc* ('köszönöm') kifejezést magyar *Micimackó* szóhoz társítva tanulta meg.

5.7.2 Kognitív stratégiák

A kognitív stratégiák segítenek a diákoknak abban, hogy megértsék az új nyelvi információt. Tim feladatmegoldása során főleg a nehézséget okozó szavak vagy nyelvtani szabályok esetében figyelhettünk meg ilyen stratégiákat. Négy fő stratégiát különböztethetünk meg: *dedukció, szövegösszefüggésből való következtetés, rokonértelmű szavak használata és ellentétekből való következtetés* (Vann és Abraham, 1990). Mindegyik stratégia a dedukcióra épül, de különböznek abban, hogy mi alapján következtet a nyelvtanuló a megoldásra.

Dedukciónak nevezzük azt, mikor a nyelvtanuló a kérdéses szót összehasonlítja más, általa ismert szavakkal vagy szabályokkal, és azok alapján következtet a jelentésre. A kognitív stratégiák közül Tim ezt használta legtöbbször a feladatsor megoldásánál. Sajnos ez a stratégia nem mindig bizonyult sikeresnek, hisz a magyar nyelvben sok a rendhagyó forma. Egy ilyen „kivételes” esetben jegyezte meg Tim: „Én követem a szabályokat, de ők nem követnek engem.”

A második leggyakrabban használt kognitív stratégia a *szövegösszefüggésekből való következtetés* volt. Ez a stratégia főként a harmadik feladatnál jelent meg, ahol a kiegészítendő szavak egy összefüggő történetbe voltak ágyazva. Ez egyrészt összetettebbé tette a feladatot, másrészt a szövegösszefüggés segítette a válaszok kikövetkeztetését. Egy másik stratégia a *rokonértelmű szavak használata* volt. Az első feladatban Tim nem ismerte a *fellobogózzák a várost* kifejezést, de mikor a megoldáson gondolkodott, eszébe jutott a *feltesz egy zászlót* igekötős ige, és ez alapján gondolta, hogy a *fel* lehet a helyes igekötő. Egy ehhez hasonló kognitív stratégiát is megfigyeltünk az *ellentétekből való következtetést*. Az első feladatban ismeretlen volt a *felmond* ige,

de *lemond* ige jelentésének ismeretében sikerült kiválasztania a helyes igekötőt. Ez a stratégia, hasonlóan az előzőhöz, nem volt gyakori és mindig sikeres, hiszen az igekötők többféle jelentésárnyalatot kölcsönözhetnek az igenek.

5.7.3. Kompenzációs stratégiák

A kompenzációs stratégiákat a nyelvtanuló azért használja, hogy kompenzálja nyelvtudásának hiányát. A feladatlapok kitöltése előtt elmondtuk Timnek, hogy kérdezhet bármit kitöltés közben, válaszainak értékelését azonban csak akkor tudhatja meg, miután meghozta a döntését. A feladat megoldása során háromféle stratégia volt, melyeket a kompenzációs stratégiák közé sorolhatunk. Az egyik *pontosítási kérés* volt Dörnyei (1995) kommunikációs stratégiái közül, mikor Tim rákérdezett, hogy jól érti-e a kérdést. Elmondása szerint hasonló pontosítási kéréseket a mindennapi kommunikációban is használ, főként ha nehéz nyelvezetű szövegről van szó, vagy a problémás szó kulcsfontosságú a megértéshez. Más esetekben azonban a szövegösszefüggésből próbálja kikövetkeztetni az információt. A másik stratégia *nyelvhelyesség ellenőrző kérdés* volt, azaz Tim rákérdezett, hogy válasza helyes volt-e. Mivel a feladatmegoldás egy különleges kommunikációs helyzet volt, ennek a stratégiának a használata eltér a mindennapi nyelvhasználattól. A feladatoknál főleg verbálisan fordult elő a stratégia. Tim azonban elmondta, hogy hétköznapi – főként szóbeli – kommunikációjában nagyrészt a partnerek visszajelzéseiből, nem verbális eszközök segítségével következtet a nyelvhelyességre.

Egy esetben figyeltünk meg olyan kompenzációs stratégiát, melyet Dörnyei (1995) *feladásnak* nevez. Ez tulajdonképpen egy „negatív stratégia,” hiszen azt jelzi, hogy a beszélő nem tud megbirkózni a kommunikációs nehézséggel. A harmadik feladat egyik kérdésében fordult ez elő, ahol az ige szótövét is meg kellett változtatni (*van* volt megadva, és a megoldás a *levő*). Tim a többi kérdéshez képest hosszasan gondolkodott, de nem tudta megoldani ezt az itemet. Itt nem alkalmazott pontosítási kérést, hanem a feladás után Timnek felhívtuk a figyelmét arra, hogy megváltoztathatja a szótót, és így helyes választ adott. Giay (1997) is felhívja a figyelmet erre a nyelvtani problémára. Leírja, hogy nehézséget okozhat a magyar nyelvet tanulóknak az, hogy a létigéből képzett jelen idejű melléknévi igenévnek két tőből képzett alakja van, melyek azonban nem egyenlő használati értékűek. A kérdéses *levő* alak csak helyhatározóhoz kapcsolódhat, míg a *való* alak több jelentésárnyalatot is hordoz.

5.7.4. Metakognitív stratégiák

A metakognitív stratégiák ahhoz kapcsolódnak, hogy a nyelvtanulók hogyan szervezik és ellenőrzik saját nyelvtanulásukat és nyelvhasználatukat. A feladatmegoldás során a leggyakrabban használt stratégiák a következők voltak: *a nyelvhasználat ellenőrzése, önkorrekción és az ismert beszélt nyelvre utalás*. Tim folyamatosan ellenőrizte a nyelvhasználatát és javította hibáit, ahol szükséges volt. Sok esetben hagyatkozott passzív háttértudására, a naponta hallott beszélt nyelvre, mikor a helyes megoldást kereste. Ilyenkor hangosan ismételtette a lehetséges megoldásokat, és gyakran úgy vetette el a helytelen válaszokat, hogy megjegyezte: „Soha nem hallottam így.”

Bár az interjú angolul zajlott, más kommunikációs helyzetben megfigyelhettük, hogy Tim a mindennapi kommunikációban is használ metakognitív stratégiákat, főként

a nyelvhasználat ellenőrzését és az önkorrekción. Stern (1975: 315) is a jó nyelvtanuló jellemzői közé sorolja a nyelvhasználat ellenőrzését, az önkritikát és azt, hogy a nyelvtanuló folyamatosan tanul a hibáiból.

5.7.5. Érzelmi stratégiák

Az érzelmi stratégiák azzal kapcsolatosak, hogy a nyelvtanuló hogyan érez a nyelv iránt. Az irodalomban Wenden (1986) egyik vizsgálati személye számolt be egy érzelmi stratégiáról, mely az új szavak megtanulásához kapcsolódik. „Mikor hallom ezeket az új szavakat, furcsának tűnnek. Megkérdem, mit jelentenek. Aztán megpróbálom őket használni. Először furcsának tűnik. De miután egyszer, kétszer vagy háromszor használom, az én szavammá válik.” (p. 191, kiemelés tőlem)

Erről a jelenségről Tim is beszélt, azaz hogy esetenként „érzelmi kapcsolat” alakul ki egy szóval vagy kifejezéssel, és sajátjának érzi azt. Ez főleg szleng szavak vagy szóviccek esetében fordul elő, amikor a szó vagy kifejezés humoros volta miatt alakul ki ez a kapcsolat. Azt is megjegyezte Tim, hogy ezeknél a nyelvi elemeknél segíti az elsajátítást az, hogy ahhoz a személyhez kötődnek, akitől tanulta. Példaként olyan kifejezéseket idézett, mint *tele van*, *mint a déli busz* vagy *ki vagyok purcanva*, melyeket egy magyar barátja tanított meg neki. Természetesen pozitív megerősítésként szolgál az, hogy a magyar anyanyelvűek lelkesen fogadják, ha egy külföldi érdekes szavakat vagy vicces kifejezéseket használ a beszédében.

5.7.6. Társas stratégiák

A társas stratégiák magukba foglalják a másokkal való interakciót, melyeket nyelvtudásának gyakorlására használ a nyelvtanuló. Wenden (1986: 187) leírása szerint a társas stratégiák „olyan alkalmak, melyeket a nyelvtanuló azért keres, hogy biztosítsa magának az idegen nyelv tanulásának és használatának lehetőségét”. Az interjúban sok utalást találunk ilyen stratégiákra, hiszen Tim rendszeresen van olyan környezetben, ahol magyarul lehet vagy kell kommunikálni. Néhány magyar ismerősevel, akikkel korábban mindig angolul beszélt, mára már a „hivatalos nyelv” a magyar lett. Ez nem Tim tudatos erőfeszítése volt, hanem ismerősei, felismerve Tim nyelvi fejlődését és hajlandóságát arra, hogy magyarul beszéljen, átálltak a magyar nyelvű kommunikációra. Rubin (1975: 47) is aláhúzza annak a fontosságát, hogy a jó nyelvtanuló nem gátlásos, sőt, hajlandó arra, hogy „bolondnak nézzék,” ha ezáltal sikeres kommunikáció alakulhat ki. Stern (1975: 312) hasonlóan érvel, mikor azt írja, hogy a jó nyelvtanuló elfogadja, hogy nyelvileg „kisgyerek” státuszban van.

Érdekes megemlíteni, hogy néhány esetben az anyanyelvi kommunikációs partner feladási stratégiája (lásd kompenzációs stratégiák) akadályozza meg a nyelvtanuló társas stratégiáit. Ilyen esetek Tim szerint főleg éttermekben és üzletekben fordulnak elő, mikor a pincér vagy eladó, hallván a nyelvtanuló akcentusát, azonnal átvált angolra (vagy esetleg a nyelvtanuló helyett a társaság magyar tagjára néz rá kérdően, mintha tőle várná a „segítséget”). Az ő részéről ez nyilván segítőkész szándékot jelez (illetve valószínűleg saját társas stratégiáját az angol nyelv gyakorlására), de a nyelvtanuló számára ez egy negatív visszajelzés, mert arra utal, hogy kommunikációs partner nem értette meg, vagy nem tartja nyelvtudását elégségesnek a magyar nyelvű kommunikációhoz. Ilyen esetekben általában egy ideig mindkét partner a saját idegen nyelven beszél, mígnem egyikük „feladja” és egy nyelvben folytatódhat a párbeszéd.

5. 8. A tanulási stratégiák változása

Jones (1994) saját magyartanulását megfigyelve beszámol arról, hogy a nyelvelsajátítás során változhatnak a tanulási stratégiák. Ezeket a változásokat *nyelvi küszöbök* átlépéséhez köti. Tim is beszámolt a stratégiák változásáról a nyelvtanulás különböző szakaszaiban. Az első időszakban kiemelkedő volt az *írott szöveg szerepe*, ami azt jelentette, hogy egy új szó megtanulásakor látnia kellett az adott szót leírva ahhoz, hogy be tudja építeni a beszédébe. „Nem tudtam csak hallás alapján megtanulni egy szót, ha az egy szótagnál hosszabb volt. Nagyon nehezen tudtam megkülönböztetni a szavakat egymástól. Mikor megvolt a vizuális kapcsolat, és láttam, hogyan van leírva a szó, sokkal könnyebben tudtam helyesen kiejteni” (interjú, eredetileg angolul).

Ez a tanulási stratégia néhány évig fontos szerepet játszott, de mára már az új szavak megtanulásához és a helyes kiejtés elsajátításához nem szükséges a vizuális kapcsolat. A stratégiák változását illetően Tim annyit jegyzett meg az interjúban, hogy főleg a formális tanulási környezet hiánya és a haladó szint elérése miatt sokkal kötetlenebb a nyelvtanulása, mint néhány éve. Az új szavak megtanulásánál egy társas stratégiára mutatott rá, amikor megjegyezte: „Amikor hallok valamit, ami könnyű és tetszik, megpróbálom használni.” Memória- és kognitív stratégiáiban, Jones (1994) tapasztalataihoz hasonlóan, a *célnyelvi stratégiák* fokozatosan fontosabbá váltak, mint a *forrásnyelvi stratégiák*. Ez azt jelenti, hogy új szavak vagy egy nyelvtani probléma felmerülése esetén már nem szükségeszerű az anyanyelv használata, hanem az idegen nyelvi stratégiák alkalmazása segíti a szavak megtanulását vagy a problémák áthidalását.

5. 9. Az anyanyelv szerepe

Tim végig magyarul beszélt a feladatmegoldás közben, ezért megkérdeztük őt az anyanyelv és a célnyelv szerepéről a nyelvhasználatában. Elmondta, hogy egyszerűbb volt magyarul gondolkoznia, mivel a feladatok is magyarul íródtak. Hozzátette azonban, hogy néha segítséget jelent számára, ha „szinkronban” gondolkodik két nyelven. „Időnként érzem, hogy szinkronban megy a fejemben [...], hogy a jelentés, amit jelent [...], az angolul van. Angolul tudtam, hogy miről volt szó, és utána magyarul kitaláltam a részleteket [...], amikor lassan olvasom magyarul, akkor egy kicsit fordítom a fejemben” (feladatmegoldás utáni beszélgetés, eredeti szöveg).

Tim elmondta, hogy a feladatmegoldás és a mindennapi nyelvhasználat között jelentős volt a különbség, hiszen a feladat sokkal mesterségesebb volt, illetve sokkal több ideje volt a megoldáson gondolkodni. Az is kiderült, hogy a mindennapi nyelvhasználatban leginkább szóbeli készségekre van szüksége, míg a feladatok az írott készségekre és a nyelvtanra helyezték a hangsúlyt. Beszéd közben sokkal kevesebbet fordít angolra, bár elmondása szerint ez a közlendő nehézségétől függ: „az [a mindennapi beszéd] teljesen más, mert nincs idő lefordítani és nem kell [...] talán amikor beszélek és kezdtem egy bonyolult mondatot, és valahol a közepén elvesztettem [...], akkor talán egy kicsit próbálok fordítani [...], de ha minden egyszerű, akkor nem fordítom” (feladatmegoldás utáni beszélgetés, eredeti szöveg).

Tim kiemelte annak fontosságát, hogy a nyelvtanuló tudatában legyen az anyanyelv és a célnyelv közötti különbségeknek. Megemlítette, hogy másfajta fejlődés tapasztalható a magyar, illetve az angol nyelv elsajátítása során. „Angolban sokkal egyszerűbb eljutni egy bizonyos pontra és kommunikálni. Majdnem lehetetlen tökéletesen tudni a

nyelvet, de könnyű elsajátítani egy alapot, míg magyarul el kell érni egy szintet, mikor az ember tisztában van a nyelvtannal, a ragokkal [...] nekem úgy tűnik, hogy tudnom kell az összes nyelvtani dolgot, mielőtt bármit is kezdenék a nyelvvel [...], aztán eljön az idő, amikor nagyon könnyűvé válik az új dolgok beépítése és egyszerű lesz a beszéd” (interjú, eredetileg angolul).

5.10. Jövőbeli nyelvtanulási tervek

Amikor Timet nyelvtanulási terveiről kérdeztük, tréfásan megjegyezte, hogy a magyar nyelv nehézsége miatt elment a kedve a további nyelvtanulástól. Komolyra fordítva a szót azonban elmondta, hogy szeretne majd más nyelvet is megtanulni, és reméli, hogy a magyar nyelvvel szerzett tapasztalatai segíteni fogják ebben. Az egyik lehetséges nyelv a német, mivel már volt vele tapasztalata, és sok ember beszéli, főként Európában. A másik nyelv a lengyel. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy Tim az interjú előtt néhány nappal érkezett haza egy kététhetes lengyelországi útról. Az ország és a nyelv (nehézsége ellenére) egyaránt megtetszett neki, azonban elmondása szerint a nyelvtanulás attól függ, hogy tartósnak bizonyulnak-e az ottani kapcsolatai és visszatér-e Lengyelországba. Ez a megjegyzés ismét kiemeli a célnyelvi környezet fontosságát. „Ha soha nem térek vissza Lengyelországba, nem lesz motivációm a nyelvtanulásra [...]. Azt hiszem, elég nehéz lenne számomra elérni bármilyen szintet egy nyelven anélkül, hogy a nyelvet beszélő országban élnek, és lehetőségem lenne arra, hogy halljam és gyakoroljam” (interjú, eredetileg angolul).

Magyartanulásának tanulságait vizsgálva megkértük Timet, adjon tanácsot egy képzeletbeli diáknak, aki most kezd a magyar nyelvvel foglalkozni. A legfontosabb tanácsként a kitartás fontosságát emelte ki. „Arra biztatnám, hogy tartson ki [...]. Lehet, hogy az ember fejlődése egyáltalán nem úgy alakul, ahogy azt elvárná vagy szeretné a nyelvtanulás elején vagy akár évekig. De végül, ha valaki elég kitartó, meg fogja látni az eredményt” (interjú, eredetileg angolul).

Végezetül álljon itt egy megjegyzés az interjút lezáró gondolatok közül, amely megvilágítja Tim álláspontját a nyelvtanulásról és a kommunikációról. „A kommunikáció nem a szavakról szól. Van valami a kommunikáció fogalmában, ami mélyebb a szavaknál. A szavak csak leírják, amit mondani szeretnénk, fontosak, de vannak dolgok, amiket nem lehet magyarul kifejezni, de angolul igen, vagy fordítva. Az a lényeg számomra, hogy kommunikáljak valakivel, akár kézzel-lábbal is. Sokkal fontosabb számomra az, hogy »kommunikátor« legyek, mint hogy beszéljek magyarul.”

Összegzés

Az esettanulmány egy sikeres nyelvtanuló magyar nyelv elsajátítását mutatta be. Kutatási szempontjaink között volt a tanulási stratégiák, a motivációs tényezők és a nyelvtanulás társas körülményeinek feltérképezése. Az eredmények rávilágítottak a legfontosabb tanulási stratégiákra, mint például a dedukció, a nyelvhasználat ellenőrzése, az önkorrekcio és a különböző társas stratégiák. A sikeres nyelvelsajátítás hátterének vizsgálata rámutatott a formális és informális tanulási környezet kombinációjára és az integratív motiváció szerepére. Az eredményekből kiderült, hogy a tanulási stratégiákról nem lehet statikus képet festeni, hiszen az alkalmazott stratégiák változnak a nyelvtanulás különböző szakaszaiban, illetve a situációtól és a feladatoktól függően.

Az esettanulmány pedagógiai tanulságokkal is szolgál. Fontosnak tartjuk azt, hogy nyelvtanárként megismerjük nyelvtanulóink tanulási stílusát, stratégiáit és átlássuk az ezzel kapcsolatos nehézségeiket. Nem az a célunk, hogy a nyelvtanulóknak a stratégiák sokaságát tanítsuk meg, hanem hogy segítsük őket annak a felfedezésében, hogy saját egyéniségüknek és nyelv tanulási stílusuknak megfelelően hogyan tudják eredményesen használni a stratégiákat. A továbbiakban mindenképpen hasznos lenne különböző anyanyelvű és célnyelvű résztvevőkkel készíteni esettanulmányokat, hogy ezáltal behatóbban megismerjük tanulási stratégiáikat és nyelv elsajátításuk hátterét.

IRODALOM

- Dörnyei, Z. (1995). „On the teachability of communication strategies” [A kommunikációs stratégiák taníthatóságáról]. in: *TESOL Quarterly*, 29, pp. 55–85.
- Gíay, B. (1997). „A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának módszertani alapkérdései”. in: *Modern nyelvoktatás*, 3 (1–2), pp. 20–44.
- Griffiths, C. és Parr, J. M. (2001). „Language learning strategies: theory and perception” [Nyelv tanulási stratégiák: elmélet és percepció]. in: *ELT Journal* 55 (3), pp. 247–254.
- Jones, F. R. (1994). „The lone language learner: A diary study” [A magányos nyelv tanuló: naplótanulmánya]. in: *System*, 22 (4), pp. 441–454.
- Naiman, N., Fröhlich M., Stern H. H. és Todesco, A. (1978, újabb kiadás: 1996). *The good language learner* [A jó nyelv tanuló] Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.
- Oxford, R. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know* [Nyelv tanulási stratégiák: amit minden tanárnak tudnia kell]. New York: Newbury House.
- Rubin, J. (1975). „That the ‚good language learner’ can teach us” [Amit a ‚jó nyelv tanuló” taníthat nekünk]. in: *TESOL Quarterly*, 9 (1), pp. 41–51.
- Stern, H. H. (1975). „What can we learn from the good language learner?” [Mit tanulhatunk a jó nyelv tanulótlól?] in: D., *Canadian Modern Language Review*, 31 (4), pp. 304–318.
- Vann, R. J. és Abraham, R. G. (1990). „Strategies of unsuccessful language learners” [Sikertelen nyelv tanulóknak stratégiái] in: *TESOL Quarterly*, 24 (2), pp. 177–194.
- Wenden, A. L. (1986). „What do second language learners know about their language learning? A second look at retrospective accounts” [Mit tudnak a nyelv tanulóknak a nyelv tanulásukról? Másodszor a ‚retrospective account” módszeréről] in: *Applied Linguistics*, 7 (2), pp. 186–205.

1. melléklet: az interjú kérdései (eredetileg angolul)

1. Nyelvtanulási tapasztalatok

Mi volt az első idegen nyelv, amit tanultál? Mikor kezdted el, és mennyi ideig tanultad? Milyen szintet értél el?

2. A magyar nyelv tanulása

Mi volt a legfőbb motiváció számodra, hogy elkezdj magyarul tanulni?

Mennyiben játszottak szerepet ebben a társas kapcsolatok? Hogyan befolyásolja a magyar nyelvtudásod az emberekkel való kapcsolatodat?

Hogyan értékeled a nyelvi fejlődésedet magyarból?

Milyen szerepet játszottak a nyelvtanulásodban a formális és informális tanulási közegek? (tanfolyamok vagy barátok, ismerősök, stb.)

Volt-e valamikor „áttörés” a nyelvtanulásodban, mikor szinte ugrásszerűen folyamatosabb lett a beszéded és jobban tudtál kommunikálni mint azt megelőzően?

Használtál, illetve használsz-e a nyelvtanulás és a nyelvhasználat során technikákat vagy „trükköket”?

Ha tanácsot vagy tippet kéne adnod valakinek, aki most kezd el magyarul tanulni, mik lennének azok?

3. Jövőbeli nyelvtanulási tervek

Tervezed-e, hogy elkezdesz egy másik idegen nyelvet tanulni? Ha igen, melyiket és miért azt? Hogyan befolyásolja a magyartanulásod ezt a döntésedet?

2. melléklet: a tanulmányban használt feladatsor

Első feladat: Írja be a megfelelő igekötőt!

1. __tetted a kabátokat a fogasra?
2. Miért lassult __ ennyire a vonat?
3. __etted a főzeléket?
4. Nagyon __utáltam az egyetemem, mikor rájöttem, hogy túl sokat kell tanulni.
5. Gábor már 35 éves korában teljesen __őszült.
6. Kitakarítottam a szobát, és __mostam a bútorokat is!
7. Küldd __ ezt a levelet a minisztériumba!
8. Nemzeti ünnepeken __lobogózzák a várost.
9. Az igazgató __mondott nekem, most munkanélküli vagyok.
10. __mondtam a dohányzásról, az alkoholról és a nőkről.
11. Börtönben van, mert __vert egy rendőrt.
12. __írtad már a levelet?

Második feladat: Válassza az ige megfelelő alakját!

1. A család közösen *épül/épít* egy villát a Svábhegyen.
2. Magyarországon a nyugati szerzetesek *terjesztették/terjedtek* a keresztény hitet.
3. A gyerek minden éjjel *felébred/felébreszt*.

4. Súlyos betegsége volt, mégis hamar *meggyógyított/meggyógyult*.
 5. Kopott a bundám, *csinállok/csináltatok* egy újat.
 6. Ki *kelti fel/kel fel* a nagypapát?

Harmadik feladat: Írja be a hiányzó végződést!

A múltkor átmentem a munkahelyem *mellett*__ kávéházba, és amikor felmentem a *fent*__ szinten *van*__ asztalokhoz, találkoztam egy régi osztálytársammal, Bélával. Ő volt a legbutább gyerek az osztályban, ezért nagyon meglepődtem, amikor megtudtam, hogy *diplomata*__ dolgozott külföldön. Három, Párizsban *tölt*__ év után most jött vissza Budapestre. Beszélgettünk egy kicsit, aztán rendeltünk egy kávét, de a pincér a *kér*__ kávé helyett teát hozott. Szóltunk neki, de nagyon szemtelen volt. Miközben vitatkoztunk vele, rájöttünk, hogy ismerjük egymást: az udvariatlanul *válaszol*__ pincér is egy régi osztálytársunk volt. Péter, az osztály eminens diákja. Ezután leült az asztalunkhoz, és hárman beszélgettünk tovább. Kicsit később azonban feljött Péter főnöke is az *alul*__ szintről, és mikor meglátta Pétert az asztalunknál *ül*__, közölte vele, hogy ki van *rúg*__. Péter szó nélkül levette a kötevényét, azután hangosan rendelt egy üveg vodkát. Mind a hárman *berúg*__ tántorogtunk haza.

AKADÉMIAI SZÓTÁRAK

DIÁK-SZÓTÁR

Angol-magyar
Magyar-angol

Tanulósztár:

- az élőbeszéd szókinccse
- 50 000 szótári adat
- az alapszókinccs késsel kiemelve
- világos nyelvtani információk

Felhasználóbarát:

- gyakorisági sorrend
- önéletrajzi és levélminták
- magyarázatok segítik a helyes szóválasztást

AKADÉMIAI KIADÓ

Akadémiai Kiadó Vevőszolgálat
 1519 Budapest, Pf.: 245
 Telefon: 464 8200, Fax: 464 8201
 E-mail: custservice@akkt.hu

www.szakkonyv.hu

15% KEDVEZMÉNY